

OCTAVIAN PALER – LYRICAL EPISTLER (INTERFERENCES IN TOPICS)**Szilagy (Szoeverfi) Judith, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş**

Abstract: In this paper we make an attempt at discussing a descriptive-analytical study of the lyrical volume entitled Poems and the volume of essays entitled Imaginary Essays, proposing a comparative reading of the two pieces of writing. This interdependence is a very special feature of Romanian literature. Thus our analysis will focus on the two volumes together. The simultaneous presentation of the two volumes provides a broader approach to the symbolism belonging to the main coordinates of the author's writing. This symbolism can be found in the pieces authored by him, all showing tendencies of a confession, all actually being narcissistic self-analyses of the creator, who, by analyzing the world around us is intermittently analyzing himself.

Keywords: self-analysis, epistler, narcissist, comparative reading

Octavian Paler este scriitorul prin excelență confesiv, care își rostește ființa și destinul în cuvântul totodată meditativ și liric. Fie că vorbim despre *Aventuri solitare*, fie de jurnal sau de *Deșertul pentru totdeauna*, scriitura sa este una care atrage prin decupajul de memorie și prin amalgamul de trăiri receptate de critica literară destul de sumar, poate și datorită contextului postcomunist, cât și unei coerențe confesive, aflat în detrimentul operei. Totuși, Nicolae Manolescu evidențiază latura profundă de a fi a autorului: „Îi place să se refere la Montaigne care își scria eseurile în biblioteca din turnul unde se retrăgea, care avea însă ferestre de jur împrejur. Dacă scrisorile sunt adresate apropiaților întru «iubire, singurătate și înțelepciune», precum Unamuno sau Camus (de la Paler a deprins, mai degrabă decât de la Montaigne, pe lângă unele idei, arta însăși a eseului),”¹

Scrisori imaginare este un volum de 21 de scrisori fictive, adresate unor personalități de seamă ale culturii și literaturii. Nicolae Oprea este de părere, că aceste scrieri „însușesc o serie de epistole fictive adresate unor spirite afine”²

Volumul *Poeme* este un volum de poezii, care apare și în varianta individuală, fără eseurile din *Scrisori imaginare*, dar volumul de epistole nu apare separat fără poeziile alăturate.

În această lucrare vom dezbate o analiză descriptiv-analitică asupra volumului de poezii *Poeme* și celui de eseuri *Scrisori imaginare*, propunând o lectură comparativă a celor două opere.

Această interdependență este poate o caracteristică foarte aparte în literatura română. Astfel analiza noastră va viza cele două volume împreună. Necesitatea analizei în paralel asupra acestor două volume este confirmată de însuși autorul lor:

¹ Nicolae, Manolescu, *Istoria critică a literaturii române 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 1176.

² Nicolae, Oprea, *Opera și scriitorul*, Colecția Deschideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, Pitești, 2001, p. 113.

„Am început să am unele reticente față de cuvântul eseu. Ele se datorează, poate, și ambiguității \ care face ca eseu să poată, în accepțiunea curentă, povara unui sens livresc. [...] De fapt, vreau să spun că nu în bibliotecă am găsit morala acestor scrisori imaginare adresate unor umbre, dintre care unele mi-au dominat lecturile și foamea de a admira, ci pe stradă, pe țărmul mării sau printre amintiri. N-am urmărit aici mai mult decât să mărturisesc ceea ce am aflat cu ajutorul inimii de la viață. Și, probabil, tot de aceea am așezat după fiecare scrisoare un poem, fiind hotărât să respect nu legile literare, ci ale melancoliilor care m-au împins la confesiuni.”³

Și exegeza literară se oprește asupra acestui aspect, „Tensiunea ideilor și înălțimea morală a dezbaterii devin suportabile prin alternarea reflecției riguroase cu fragmentele lirice sau autobiografice.”⁴

Prezentarea concomitentă a celor două volume oferă o abordare mai amplă asupra simbolisticii coordonatelor principale ale operei autorului. Această simbolistică se poate găsi în toate scrierile autorului, toate tind către o confesiune, toate fiind de fapt analize narcisiace ale eului creator, care prin analiza lumii înconjurătoare se autoanalizează continuu.

În primul rând, structura compozițională a volumului de eseuri este tot simbolic realizată, deoarece volumul cuprinde 21 de eseuri, cu 21 de poezii, fiecărui eseu fiindu-i atribuită o poezie, iar fiecare „scrisoare” are un titlu semnificativ: primele șapte sunt cele șapte iubiri⁵, următoarele șapte sunt cele șapte singurătăți⁶, iar ultimele sunt tot în număr de șapte și sunt cele șapte înțelepciuni⁷. În același timp, fiecare eseu este realizat sub aspectul formal al unei epistole, adresate către o personalitate cultural-literară: Miguel de Unamuno, Friedrich Hölderlin, Albert Camus, Stefan Zweig, Pierre Loti, Jacob Burckhardt, Nicolas Chamfort, Rainer Maria Rilke, Jean Jacques Rousseau, Marcel Proust, Cesare Pavese, Oscar Wilde, Herbert George Wells, Franz Kafka, Lucius Annaeus Seneca, René Descartes, Erasmo de Rotterdam, Blaise Pascal, André Gide, Gustav Flaubert sau Lucian Blaga.

Cartea este structurată simbolic pe trei teme: iubirea, singurătatea și înțelepciunea, fiecare temă conținând șapte scrisori. Este important de remarcat afinitatea autorului pentru numărul șapte, un număr a cărui simbolistică rămâne nepuizabil, „În felul acesta numărul șapte luminează drumul esenței umane prin timp și metamorfozează imaginea de la o etapă la alta”⁸ Astfel acest număr marchează repetabilitatea, dar în același timp trecerea de la un ciclu încheiat la altul, care tocmai se deschide.

Cele patru teme prezente în această lucrare sunt: iubirea, singurătatea și înțelepciunea, dar pentru autor totul se simplifică și orice poate fi infiltrat în viață prin iubire. Pornind de la această premisă voi prezenta modul în care se reflectă iubirea în această operă a lui Octavian Paler.

Pentru această reflecție vom apela și la analiza anumitor teorii asupra iubirii. În primul rând, dacă luăm în considerare opinia lui Ion Biberi conform căreia iubirea este „un termen general, cuprinzând totalitatea tendințelor, atitudinilor mentale și stărilor afective de

³ Octavian, Paler, *Scrisori imaginare*, Editura Polirom, 2010, Iași, p. 7.

⁴ Nicolae, Oprea, *op. cit.*, p. 113.

⁵ Titlurile: 1.) *Întâia iubire – Scrisoare domnului Unamuno*, 2.) *A doua iubire – Scrisoare domnului Hölderlin*, 3.) *A treia iubire – Scrisoare domnului Camus*, 4.) *A patra iubire – Scrisoare domnului Zweig*, 5.) *A cincea iubire – Scrisoare domnului Loti*, 6.) *A șasea iubire – Scrisoare domnului Burckhardt*, 7.) *A șaptea iubire – Scrisoare domnului Chamfort*.

⁶ Titlurile: 1.) *Întâia singurătate – Scrisoare domnului Rilke*, 2.) *A doua singurătate – Scrisoare domnului Rousseau*, 3.) *A treia singurătate -- Scrisoare domnului Proust*, 4.) *A patra singurătate – Scrisoare domnului Pavese*, 5.) *A cincea singurătate -- Scrisoare domnului Wilde*, 6.) *A șasea singurătate – Scrisoare domnului Wells*, 7.) *A șaptea singurătate – Scrisoare domnului Kafka*

⁷ Titlurile: 1.) *Întâia înțelepciune – Scrisoare domnului Lucius Annaeus Seneca*, 2.) *A doua înțelepciune – Scrisoare domnului Descartes*, 3.) *A treia înțelepciune -- Scrisoare domnului Eras*, 4.) *A patra înțelepciune – Scrisoare domnului Pascal*, 5.) *A cincea înțelepciune – Scrisoare domnului Gide*, 6.) *A șasea înțelepciune – Scrisoare domnului Flaubert*, 7.) *A șaptea înțelepciune – Scrisoare domnului Blaga*.

⁸ Eugen Bidel, *Mistica numerelor*, Editura Herald, București, 1997, p. 200.

atracție, dăruire și nevoie de posesiune față de persoane, valori culturale, ființe sau lucruri, conducând la elaborarea creatoare a valorilor și la destăinuirea individului, prin năzuința de identificare cu realitatea și intuirea armoniei universale”⁹, putem evidenția că numai pentru Octavian Paler principalul element de referință este iubirea, ci, și pentru alți autori, teoreticieni. În procesul de crearea a lumii în devenire un element unificator este iubirea, deoarece prin acesta s-a creat din Haos, Cosmos.¹⁰ Dacă avem în vedere teoria lui Jose Ortega y Gasset atunci ajungem la concluzia că prin iubire, care „este un elan care se ivește din cea mai adâncă subterană a persoanei noastre”¹¹ ajungem la esență. Pornind din aceste teorii ajungem la concluzia că în toate cele 21 de scrisori tema general-valabilă este iubirea, pentru că solitudinea poate fi combătută prin iubire, acceptare, iar înțelepciunea nu-și poate atinge apogeul fără iubire.

Primul eseu se întitulează *Întâia iubire – Scrisoare domnului Unamuno*; în această scriere Octavian Paler remarcă faptul că, Miguel de Unamuno în cartea lui, *Viața lui Don Quijote și Sancho Panza* pornește în căutarea mormântului cavalerului. Cei doi scriitori au avut o admirație aparte pentru Don Quijote, acest lucru fiind recunoscut în multe scrieri ale lui Paler:

„să declar că-l iubesc tot atât de mult cât și dumneavoastră pe Cavalerul nostru. Al nostru, adică al celor care, în fond, nu l-am disprețuit niciodată, chiar când am greșit îndoindu-ne de el, și n-am socotit că ar trebui internat într-un spital pentru a fi vindecat de iluziile sale.”¹²

Cu această admirație pornește analiza ideilor lui Paler și Unamuno și ajung la un moment dat la analize multiple:

„Vorba dumneavoastră, domnul Unamuno, acela care suferă trăiește și cel care trăiește iubește și speră chiar dacă deasupra porții sale scrie *Lasciate ogni speranza*. Și, poate, ceea ce ni se cere în primul rând nu e atât curajul de a ridica piramide, cât curajul de a crede în ele.”¹³ Această credință este tocmai ceea ce unește admirația celor doi scriitori pentru cavaler și căutarea identității a stelei strălucitoare, ceea ce Don Quijote a găsit deja, iar odată cu găsirea acestei străluciri ar putea oricare individ, iubi cu adevărat așa cum a reușit personajul lui Cervantes, pentru că „O dragoste adevărată e mai mult decât o iluzie”.¹⁴

După acest eseu este plasată poezia, *Aceeași vârstă*, în care poetul se identifică cu vârsta lui Don Quijote: „Am exact vârsta la care Don Quijote și-a început aventurile,/ am aceeași vârstă și iubesc lumea la fel [. . .] Am aceeași vârstă cu Don Quijote și drumul m-așteaptă/ și în afară de un scutier, de Rosinante și de morile sale de vânt/ nu-mi mai lipsește nimic.”¹⁵ Prin această confesiune poetul își însușește statutul de călător, „își asumă din nou condiția de călător, pentru care călătoria înseamnă autocunoaștere, confruntare cu sine și cu dilemele sale.”¹⁶, care crede în aventuri, în strălucirea interioară, în drumul ales și e conștient de faptul, că orice aventurier are nevoie de speranță pentru a putea duce la bun sfârșit

⁹ Ion, Biberi, *Eros*, Editura Albatros, București, 1974, p. 33.

¹⁰ Cf. Carmen, Mirela, Băleaunu, *Eros și Thanatos în proza fantastică românească*, Editura TipoMoldova, p. 13.

¹¹ Jose Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, Traducere de Sorin Mărculescu, editura Humanitas, București, 1991, p. 62.

¹² Octavian, Paler, *Scrisori imaginare*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 10.

¹³ *Idem*, p. 17.

¹⁴ *Idem*, p. 19.

¹⁵ *Idem*, p. 22.

¹⁶ Nicolae, Oprea, *op.cit.*, p. 113.

misiunea. Misiunea lui ca și poet este poate de a răspândi strălucirea din adâncul inimii sale prin care oricine poate primi o fărâmă de speranță și iluzie.

Ultimul vers al poemului aduce o noutate față de ideile anterioare și anume faptul că poetul mărturisește că totuși îi lipsește ceva față de Don Quijote. Faptul că el s-a născut după Descartes, poate sugera că nu poate rămâne un aventurier în toată puterea cuvântului pentru că, pe lângă statutul lui de aventurier, el este și un gânditor, un om rațional, și nu în ultimul rând, un om care din când în când se mai și îndoiește, conform lui Descartes, având și anumite vise pe care le va realiza prin intermediul următoarelor concepte: „Cogito ergo sum”, autoanaliză, îndoială, iubire, speranță, autoreflexie, aventură.

Al doilea eseu este *A doua iubire – Scrisoare domnului Hölderlin*, aici nu avem eseu propriu-zis doar poezia, în care Octavian Paler începe cu o întrebare retorică citată din opera lui Hölderlin: «Ați scris undeva într-un vers: „La ce bun poetul, în vreme de secată?”».¹⁷ La această întrebare Octavian Paler răspunde „adevăratul curaj al poeziei nu este să cânte ploile când toată lumea le vede, adevăratul ei curaj e să vadă cerul pârjolit și să spere. Și înainte de a fi ploaie adevărată care udă câmpiile, ploaia să fie speranță și cântec.”¹⁸ Poetul are menirea de a da ploaie, de a oferi omenirii speranța, poetul trebuie să fie „un profet al speranței”¹⁹ și poezia lui să se transforme într-o „formă a speranței”. Metafora ploii are valențe multiple deoarece într-un studiu, Maurice Blanchot susține, că Hölderlin, „vrea să scape de forma sa, de limitele sale, pentru a se uni cu natura.”²⁰ Această unire poate fi percepută la nivelul materiei originare al apei, dătătoare de viață, care la Hölderlin poate fi atribuită nașterii, adică nu numai la nivel primordial, ci, și la nivelul acelei ape, care constituie locul natal. Aici avem contactul direct cu Octavian Paler pentru care Lisa natală este acel loc care e sursa tuturor simbolurilor.

Unirea cu natura este văzută de către Gaston Bachelard, o iubire în totalitatea ei, fără să știm de ce, „sentimentul pentru natură este atât de durabil în anumite suflete, tocmai pentru că, în forma sa originară, el este la originea tuturor sentimentelor. E sentimentul filial. Toate formele de iubire cuprind un element de iubire față de o mamă. Natura este pentru omul adult [. . .] o mamă atotcuprinzătoare, eternă și proiectată în infinit. Sentimentul, natură este o proiecție a mamei”²¹. Astfel unirea cu natura este un lucru firesc pentru orice creator de artă. Pentru Octavian Paler natura este strâns legată de simbolul apei, care e elementul originar, care pentru poet poate fi interpretat ca natura mamă – dătătoare de viață, și în același timp e și spațiul sacru al nașterii, satul natal, Lisa.

Principalele coordonate ale poeziei lui Octavian Paler intitulate, *Scrisoare domnului Hölderlin* sunt: poetul are menirea de a cânta speranța prin poeziile sale, aceasta speranță poate fi atribuită simbolului apei. Din aceea cauza tocmai apa este elementul predominant, pentru că apa are foarte multe ipostaze, în multe scrieri ale autorului: apa-mamă, apa-elementul primordial al creației, apa-speranța pură, apa-hrană pentru toate ființele lumii, apa-hrană sufletească-speranță.

Ca și concluzie, în poemul *Scrisoare domnului Hölderlin*, de aceea trebuie ca tocmai poetul să cânte ploile pentru că creatorul de artă este poate singurul care are harul de a da o undă de speranță omenirii prin arta pură, prin opera de artă, care poate oferi adevăratul catharsis al sufletului omenesc.

Al treilea eseu *A treia iubire – Scrisoare domnului Camus*, se concentrează asupra mitului lui Sisif, fiind unul din miturile cele mai preferate de Octavian Paler și, tocmai de

¹⁷ *Idem*, p. 23.

¹⁸ *Idem*, p. 23.

¹⁹ *Idem*, p. 23.

²⁰ Maurice, Blanchot, *Spațiul literar*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007, p. 357.

²¹ Gaston, Bachelard, *Apa și visele, Eseu despre imaginația materiei*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1995, p. 131.

aceea, se aderează prin această scrisoare, tip eseu lui Albert Camus pentru, că și el s-a ocupat de Sisif, în lucrarea *Mitul lui Sisif*. Consultând orice dicționar mitologic, aflăm că Sisif avea o inteligență extraordinară și aceasta l-a ajutat să obțină numeroase beneficii în toate aspectele vieții. În schimb, Albert Camus vede în Sisif eroul absurd, deoarece este condamnat să urce neîncetat o stâncă în vârful muntelui și apoi să îi aștepte coborârea. Repovestind mitul lui Sisif, Camus creează o imagine extrem de puternică cu o forță imaginativă care însușește într-un mod emoționant conținutul discuției intelectuale care o preceda în carte. Ni se spune că Sisif este eroul absurd, atât prin pasiunile sale, cât și prin torturile sale. Disprețul său față de zei, ura sa față de moarte, și pasiunea sa pentru viață i-au adus acea îngrozitoare pedeapsă în care întreaga sa ființă este muncită fără nici un rezultat²². Sisif este conștient de acest blestem, și tocmai în aceasta constă tragedia sa. Nu e adevărat că, în timpul coborârii, el nutrește speranța că va reuși totuși, că munca sa îl va elibera de chinuri. Însă Sisif este în mod evident conștient de dimensiunile propriei sale nefericiri. Tocmai această conștientizare lucidă a destinului său transformă chinul său într-o victorie. Aceasta trebuie să fie o victorie deoarece însuși Camus spune:

Îl părăsesc pe Sisif la baza muntelui. Întotdeauna cineva își poate găsi din nou povara. Însă Sisif ne învață ce înseamnă adevărata fidelitate care neaga zeii și înalță stâncile. Și el de asemenea trage concluzia că totul este bine. „Universul de acum înainte fără stăpân nu îi mai pare nici steril, nici inutil. Fiecare atom al acelei stânci, fiecare colț mineral al aceluși munte întunecat constituie o lume în sine însuși. Lupta însăși înspre înălțimi este suficientă pentru a umple inima unui om. Trebuie să ni-l imaginăm pe Sisif fericit”.²³ Viața și chinul lui Sisif sunt transformate într-o victorie, concentrându-se asupra libertății sale, asupra refuzului de a spera, și asupra conștiinței absurdului acestei situații. În același mod, Dr. Rieux este un erou absurd în *Ciuma*, deoarece și el este condamnat la moarte, și el este prins într-un chin fără sfârșit și, asemenea lui Sisif, el continuă să își facă datoria, indiferent cât de nesemnificativă este acțiunea sa. În ambele cazuri contează puțin pentru ce motiv anume ei continuă să lupte atâta vreme, cât aceasta mărturie este pentru încrederea omului în om și nu în abstracții și absoluturi.

În *Mitul lui Sisif* se pot identifica bazele filosofice ale străinului, doctorului etc. Acesta constituie punctul de plecare pentru gândirea lui Camus. El este preocupat aici, ca și în alte opere ale sale, de oamenii și lumea lor, de relațiile dintre aceștia, și de relațiile dintre oameni și istoria lor personală. În *Mitul lui Sisif*, el se opune raționalismului filosofiei clasice, care caută adevărurile eterne și universale sau o ierarhie de valori care este încoronată de Dumnezeu; el crede că adevărul se poate găsi printr-o intensitate subiectivă a pasiunii; el susține că individul este întotdeauna liber și înconjurat de opțiuni; el recunoaște că oamenii există în lume și sunt legați în mod natural de aceasta; el este adânc preocupat de semnificația morții, de caracterul său inevitabil și de finalitatea sa. Absurdul este o revoltă împotriva zilei de mâine și astfel se împacă cu clipa prezentă. Sinuciderea consimte că absurdul este final și fără limite, în timp ce revolta este o luptă neîncetată cu absurdul și aduce cu sine mântuirea omului.

Putem vedea acum de ce Sisif este eroul absurd. El este conștient de dificultatea situației sale? Disprețul său față de zei, ura sa față de moarte, și pasiunea lui pentru viață i-au adus condamnarea de a rostogoli o stâncă în vârful muntelui pe vecie, și el nu apelează nici la speranță și nici la vreun zeu nesigur. El este absurdul ultim, deoarece nu există moarte la capătul luptei. Totul nu este haos; experiența absurdului este dovada unicității omului și fundamentul demnității și libertății sale.

²² Albert, Camus, *Fața și reversul, Nunta, Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara*, trad de Irina Mavrodin, Mihaela Simion, Modest Moraru, Editura Rao, București, 2009, p. 214.

²³ Albert, Camus, *op.cit.*, p. 216.

Tot ceea ce rămâne este soarta al cărei rezultat este fatal. În afara acestei singure fatalități a morții, totul, fericire sau bucurie, este libertate. Rămâne o lume în care omul este singurul stăpân. Ceea ce îl legă era iluzia unei alte lumi. Rezultatul gândirii sale, încetând să fie fără speranță, înflorește în imagini. Ea se bucura – în mituri, cu siguranța, însă miturile cu nici o altă dimensiune decât suferința umană și de aceea ea, este ineputabilă. Oamenii, ar trebui, cu siguranță, să reflecteze la miturile reconstruite în opera lui Camus. Octavian Paler redefinește interpretarea lui Camus despre Sisif și adaugă iubirea de viață, considerată, principala coordonată a vieții lui Sisif, „Știind că vom muri, să găsim aici un argument pentru a iubi și mai mult viața”²⁴ O altă idee importantă în eseul autorului este următoarea:

„M-am întrebat atunci dacă nu cumva e nevoie să suferim ca să discutăm serios despre fericire. Dacă nu cumva drumul spre Paradis trece obligatoriu prin Infern. Numai cel care a cunoscut deznădejdea poate înțelege violența luminii din pictura lui Van Gogh. Și poate că Van Gogh ne cere nu atât să cunoaștem legile artei, cât legile suferinței. Cine a coborât, o dată în Infern, va ști să prețuiască un răsărit de soare.”²⁵

Prin această invitație la meditație ajungem la poezia *Noaptea*, în care noaptea este simbolul, metafora centrală, care poate fi atribuită, Infernului lui Dante. În schimb aici noaptea, poate fi și întunericul, care nu are o conotație tocmai negativă al unui însingurat, care se gândește mereu la iubita lui și are impresia că iubirea lor întotdeauna a fost presat de timp și de noapte, „totdeauna pe întuneric și amenințați totdeauna,/ îmbrățișați sub ghilotina mereu,/ totdeauna obsedați de timp și de noapte.”²⁶ Următorul vers al poeziei, „bântuiți de umbre în care ne recunoaștem pe noi” ilustrează existența duală a ființei omenești, care întotdeauna trebuie să se raporteze la el însuși, dar, întotdeauna se multiplică prin gând. Imaginea Genezei Universului este amintită, în următorul vers, care face referiri la prima noapte a lumii. Această primă noapte ne introduce în vremurile primordiale, unde nu a existat încă lumină. Lumina în toată lirica lui Octavian Paler, poate fi urmărită, ceea ce îl face, un adept al filosofiei blagiene. Antonimiile „prima noapte”- „sfârșitul iubirii” poate sugera circularitatea Universului, al vieții, de care este de fapt îndrăgostit Paler, de lumina vieții, de mare, de soare, de nisip. Prin aceste elemente, ne călăuzește la opera lui, *Aventuri solitare*, unde dezbate iubirea lui nemărginită pentru apă-nisip-soare. Dragostea aceasta, care este prezentată, confrom unei iubiri față de o iubită, poate fi asociată dragostei de viață, care niciodată nu are limite, dacă vorbim de Paler și speranța, care chiar dacă câteodată dispare, amenință, niciodată nu poate fi suflată din sufletul autorului, care este un romantic înăscut. Ultimele versuri ale poemului „și totuși dacă va muri vreodată dragostea noastră,/ va muri nu din pricina nopții,/ ci din pricină că noi înșine am amenințat-o prea mult.”²⁷ sugerează că speranța, iubirea față de această viață nu are cum să se termine, iar dacă vreodată se va sfârși acesta depinde numai de noi înșine, aceste gânduri lirice dobândesc o autocunoaștere desăvârșită.

Eseul al patrulea din volumul *Scrisori imagine*, este *A patra iubire – Scrisoare domnului Zweig*, unde autorul mărturisește:

„că întreaga mea experiență de viață m-a adus nu printre cei care au înțeles viața, ci printre cei care o iubesc. [. . .] Vine o vârstă când, ne dăm seama, că un destin ratat a început

²⁴ Octavian, Paler, *op.cit.*, p. 23.

²⁵ *Idem*, p. 34

²⁶ *Idem*, p. 39.

²⁷ *Idem*, p. 39.

totdeauna, prin a nu mai iubi nimic sau prin a iubi rău și, poate, n-avem nevoie de altă înțelepciune, pentru a ne apăra de cei, ce pretind că trăim într-o lume, fără speranță și fără sens; că nu merită să trăim decât pentru a dispera până la capăt; și că e timpul, să auzim în propriile noastre declarații de dragoste sunetul nisipului. Existăm nu pentru a pâlăvrăgii despre absurditatea lumii, ci pentru a ne da o justificare. Și uneori, e de ajuns duișia unui cer de primăvară, ca să ne reamintim acest lucru.”²⁸

Această meditație, pe tema iubirii, scoate în evidență adevăratele valori, asupra cărora, se va dezbate această eseu.

Următoarele idei, așează în relație de antinomie, anumite stări, personaje literare, istorice și nu în ultimul rând interpretările dilematice ale lui Octavian Paler, adică Ignacio de Loyola – Casanova, pustiu – bordel, sfinți – escroci, învinși - învingători. Prin aceste elemente așezate în contrast, dorește să scoată în evidență, latura romantică a gândirii lui, și nu în ultimul rând aspectele esențiale ale unei meditații subiective. Acestei meditații subiective, îi putem atribui versurile, care urmează acest eseu: „Ceilalți lupi m-ar sfâșia dacă ar ști/ că urletul meu e în realitate un plâns.”²⁹ În aceste versuri găsim o altă pereche de antonime: urlet- plâns, care accentuează și mai mult latura romantică a autorului. Titlul poemului, *Impostură*, creează legătura cu Casanova și Don Juan a căror viață la nivel spiritual poate fi o înșelătorie, deoarece Octavian Paler, nu consideră aceste personaje legendare niște învingători. Are impresia, că doar din punctul lor de vedere sunt învingători, sau eventual, din unghiul de vedere al societății superficiale, care a fost vrăjită de magismul acestor personaje, dar, în realitate, acești aventurieri erau niște nefericiți care nu-și puteau găsi fericirea alături de nimeni, pentru că nu puteau trăi adâncimile vieții.

În următorul eseu, *A cincea iubire – Scrisoare domnului Loti*, Octavian Paler evidențiază latura de aventurier a autorului Pierre Loti, care poate fi comparat cu marii aventurieri ai istoriei, Don Juan și Don Quijote. Evidențiază asemănările și deosebirile dintre autor și cei doi aventurieri, ajungând la concluzia, că, chiar și Don Juan poate fi trădat și singura lui justificare, ar fi apropierea lui de Don Quijote, „Ar fi ciudat să auzim vorbindu-se într-o zi despre cele 1003 mori de vânt ale lui Don Quijote.”³⁰ Prin această afirmație, autorul lasă deschis șirul gândurilor, asemănărilor și deosebirilor dintre Loti, Don Juan și Don Quijote lăsând libertate de interpretare cititorului. Dar totuși mai alătură, și acestui eseu un poem cu titlul, *Jocul*. Deja titlul ne poate da o suită de semnificații și legături cu eseul anterior, deoarece eroii, aventurieri amintiți, în eseu vedeau lumea, viața sub forma unui joc continuu, fără sfârșit și inepuizabil din punct de vedere al aventurilor. În primele versuri ale poeziei, poetul, dintr-o scoică și câteva pietre, dorește să clădească o mare și un țărm „unde să stau pe nisip”³¹, dar devine conștient, de faptul că, această ambiție a lui este imposibilă. În afară de aceste câteva elemente, mai are la dispoziție un nume ciudat, care nu este înțeles de nimeni. Aici face referire la modul lui de a fi și la modul lui de a gândi „ciudat”, care nu era receptat de lumea înconjurătoare tocmai într-un mod pozitiv. Poate va ajunge ca nici el să nu se mai înțeleagă într-o zi. Următoarele versuri, „Sărbătoarea s-a terminat,/ îmi aștept pedeapsa lângă tribunele goale”³² pot fi imaginea ultimei zile din viața reală al autorului, când nu mai are speranță, din cauza aceea s-a terminat sărbătoarea, tribuna e goală, acei oameni, care ar trebui poate să-l judece lipsesc, „dar eu am văzut arzând la amiază un nor/ și-am auzit cântecul care îngenunchea caii sălbatici,/ îți spun, țărmul acela nu-i simplă poveste,/ au am văzut norul și-

²⁸ *Idem*, p. 41

²⁹ Octavian, Paler, *op. cit.*, p. 49.

³⁰ *Ibidem*, p. 60.

³¹ *Ibidem*, p. 61.

³² *Ibidem*, p. 61.

am ascultat cântecul/ și înainte de a mă învinge/ soarele m-a făcut fericit.”³³, aceste versuri justifică, credința poetului, în viața de dincolo, credința lui, că după ce speranța de pe acest pământ dispare, undeva departe, deasupra acelor nori, pe acel țărm va exista fericire, deoarece există soare-lumină.

Următorul eseu, *A șasea iubire – Scrisoare domnului Burckhart*, analizează rolul Parthenonului în istoria culturii, interpretarea acestui monument istoric, își pune foarte multe întrebări despre istorie, despre cum au prezentat unii istorici aceste evenimente și se întreabă, dacă într-adevăr, noi trebuie să ne ghidăm, după analizele lor.

Pe tot parcursul eseului analizează evenimente culturale, istorice, mitologice dar această meditație întotdeauna ajunge la latura introspecției, când naratorul se autoadresează și își dezvăluie adevăratele întrebări la care dorește să primească răspuns, dar, e conștient de faptul că răspunsurile se ascund înlăuntrul său. Are certitudinea că monumentele istorice, personajele istorice, mitologice, statuele ascund un trecut plin de culoare, marmura nu indică o monotonie, materia primă al statuetelor este doar o mască ceea ce ascunde o lume cromatică din toate punctele de vedere.

Octavian Paler afirmă, ca și Oscar Wilde, că grecii ne îndemnă, să schimbăm maxima săpată de ei în marmură, „Cunoaște-te pe tine însuși!”, cu o alta: „Fii tu însuși!”³⁴, prin această schimbare putem urma sfatul lor și putem descoperi că Pantheonul are un rol în prezent, și anume, de a ne gândi la noi înșine, nu numai la trecut, de a gândi că Afrodita nu este numai zeița frumuseții, ci și zeița iubirii. Concluzia acestui eseu este transmisă prin gândurile autorului, „Astfel înțeleg de ce toți cei care au vrut să distrugă Parthenonul n-au reușit decât să-l facă să vorbească mai limpede. Ca și marea, ca și soarele, el ne determină să privim mai atent lucrurile din jur. [. . .] Cu ochii orbiți de lumină voi spera să aflu un sens Pantheonului, acolo unde singurii sculptori și arhitecți au fost marea, vântul și timpul.”³⁵

Poemul care i se alătură acestui eseu este, *Venus din Milo*. În această poezie, apar elemente primordiale: „păsările țipă ca la începutul lumii”, „oamenii învață primele cuvinte”, „înaintea cuvintelor și înaintea tuturor/ rănilor; trebuie să existe o tăcere egală/ cu toate cuvintele.”, „apa limpede”. Aceste elemente ne sugerează o întoarcere la Geneză unde a existat „cuvântul cel dintâi”, care avea aceeași putere de a spune totul; în același timp a existat și „apa limpede”, care a avut puterea, de a spăla totul, sau, a fost prezentă „tăcerea”, care are egală cu toate cuvintele. Toate aceste elemente primordiale sunt „undeva” pe o insulă, dar unde există această insulă? Credința poetului în existența acestei insule poate fi justificată prin verbul „trebuie”. Prin acest verb, poetul dorește să ne convingă, de anumite lucruri, dar, în același timp vrea să se convingă pe sine. În căutarea acestei insule, prin întrebările puse domnului Gauguin, poetul ne și răspunde tot cu o întrebare: „Unde este această insulă dacă nu în noi înșine?” Căutarea de sine, este pentru Paler și în această operă un act narcisic, o autopersiflare prin care poate avea cunoștință profundă de lume. Următoarele versuri se concentrează pe întrebări referitoare la Pantheon și sculptura lui Venus din Milo, dacă omenire e de vină, că aceste obiecte de artă au fost concepute, și din acel moment al conceperii lor, perfecțiunea a căpătat alte dimensiuni: nu ne dă un răspuns meditatorul nostru.

Ultima iubire din ciclul celor șapte iubire este, *A șaptea iubire – Scrisoare domnului Chamfort*, acest scriitor francez, neagă totul, inclusiv iubirea, iar prin această negare, ajunge să dărâme totul, „S-ar zice că în clipa când am uita toate cuvintele și am deveni muți am ajunge în fața lui Dumnezeu sau am deveni noi înșine Dumnezeu. Dar n-am deveni decât niște

³³ *Ibidem*, p. 61.

³⁴ Cf. Octavian, Paler, *op.cit.*, p. 70.

³⁵ Octavian, Paler, *op.cit.*, p. 76.

oameni fără speranță.”³⁶ Octavian Paler vrea să rămână un om cu speranță, din moment ce, iubește viața, marea, soarele, cuvintele, tăcerea., „Nu știu dacă ați fost vreodată dimineața devreme pe țărmul mării, când din negurile cenușii ale nopții se desprind treptat și capătă valurile, nisipul, se desprind treptat și capătă contur valurile, nisipul, stâncile, cerul, pescărușii.”³⁷ Concluzia pe care ne-o transmite această scrisoare imaginară este: „Lumea nu e, desigur, un produs al cuvintelor și ne putem apropia de lucruri și în tăcere. Cu condiția, cred, să le iubim. Căci a renunța la dreptul de a iubi înseamnă, poate, a renunța, chiar să avem dreptate.”³⁸ Poezia alăturată acestui eseu este *Digul*. În acest poem, elementul principal este apa, deoarece digul este o opritoare a apelor, iar dacă vorbim de poetul Octavian Paler avem certitudinea, că apa este un element esențial al vieții.

Următorul ciclu de șapte eseuri sunt cele șapte singurătăți, în care autorul se adresează altor personalități de seamă, după cum ar fi, Rilke, Rousseau, Proust, Pavese, Wilde, Wells, Kafka.

Întâia singurătate, este o confesiune adresată lui Rilke, care pare a fi mai degrabă o încercare, de a ieși din capcana singurătății, prin dialog. Solitudinea, este o temă frecventă, în opera lui Octavian Paler, semn al unui temperament melancolic, înclinat să privească lumea din afara ei. O soluție, pentru a putea ieși, din ghearele singurătății, propusă de autor, este amintirea, ca experiență a recuperării timpului pierdut, trecut. Axa cea mai importantă al acestui eseu este „Drumul care ne depărtează de lume ne depărtează și de noi înșine. Am nevoie să cred în mine, domnule Rilke, dar știu că nu voi putea ajunge acolo unde să fiu eu însumi decât fiind solidar cu cei care iubesc aceleași lucruri ca și mine. Nu putem trăi singuri și toată singurătatea mea nu m-a învățat decât fiind solidar cu cei care iubesc aceleași lucruri ca și mine. Nu putem trăi singuri și toată singurătatea mea nu m-a învățat decât să caut, chiat înlăuntrul ei, începutul unei adevărate solidarități. Există oameni singuri, dar nu există omul singur. «Exilat în munții din suflet», probabil asta ați vrut să ne spuneți sfătuindu-ne să iubim pericolele care există.”³⁹

Poemul eseului adresat, lui Rilke și intitulat *Singurătate*, străbate ca un ecou propriile noastre solitudini: „Voi care vă întoarceți acasă/ și după ce-ați închis ușa/ spuneți «bună seara»/ voi nu știți ce-nseamnă să intri pe o ușă tăcând.”⁴⁰

Eseului *A doua singurătate – Scrisoare domnului Rousseau*, îi este alăturat poemul, *Noaptea Sfântului Bartolomeu*, în care poetul se simte bântuit de istorie și „aștept să năvălească vântul în casă,/ să mă omoare din pricina melancoliilor mele.”⁴¹

A treia singurătate, sau *Scrisoare domnului Proust*, se raportează la singurătate din prisma memoriei, care ar putea fi o posibilă salvare din ghearele solitudinii. Această problematică a memoriei, este filtrată, prin viziune proustiană și prin alegorizarea anumitor istorisiri. Tot eseu este o autorefecție, o autoanaliză pe baza experiențelor trăite, auzite și experimentate direct, prin intermediul vieții, sau indirect, prin intermediul lecturii. Analiza eseului, se învârte în jurul memoriei, în jurul amintirilor, care pentru Octavian Paler nu par inocente. Întoarcerea autorului, către el însuși, către labirintul din el nu este o experiență tocmai fără teamă. Asemănarea dintre autor și Proust se face pe baza acestei întoarceri la labirintul intern al memoriei, unde Proust s-a întors în căutarea timpului pierdut și a reușit, să sustragă timpul, care trece neîncetat, dar, pentru Octavian Paler memoria seamănă cu un lup, care în orice moment, e pregătit să sară, sau poate că această memorie este un destin nedrept.

³⁶ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 84.

³⁷ *Ibidem*, p. 87.

³⁸ *Ibidem*, p. 87.

³⁹ Octavian, Paler, *op. cit.*, p. 101.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 102.

⁴¹ *Ibidem*, p. 113.

„Însă nu e chiar atât de simplu să-ți cauți sprijin în afara memoriei.”⁴² - afirmă autorul, care noaptea aude urletele lupilor, dar aceste urlete par a fi doar vocile interioare ale eului creator, care bântuie sufletul lui.

Poemul care se atribuie, acestei scrisori imaginare, este *Memorie*, unde poetul mărturisește că „o pasăre-mi trece noaptea prin somn”⁴³, iar această pasăre are o singură aripă, cealaltă s-a transformat în lanț. Acest animal nu poate zbura, totuși, cu aripa rămasă speră, iar pe cealaltă, transformată, târăște în zbor noaptea. Dimineața, aceeași pasăre, este găsită răstingită „în același loc unde seara/ am lăsat-o/ lovindu-și lanțul cu aripa”. Această imagine sugerează acea dualitate a ființei umane, care chiar dacă, îi e foarte greu, speră, încercând întotdeauna un salt, un progres, dar din moment ce cineva/ ceva încearcă să-l oprească, prin înlănțuire, nu mai poate mișca, rămâne static.

Drumul singurătății, este mult mai lung la Octavian Paler, decât drumul iubirii, deoarece este mult mai anevoios, acest lucru poate fi demonstrat în următoarele patru scrisori către Pavese, Wilde, Wells și Kafka unde solitudinea devine apăsătoare și chiar câteodată pare, că nu mai există șansa de întoarcere din acest cenușiu existențial, unde, parcă, a ars ceva din sufletul autorului. Dacă în eseul adresat lui lui Pavese, se vorbește despre sinucidere, moarte, atunci în următoarea scrisoare, adresată lui Wilde, este vorba despre tablourile lui Goya, care ilustrează o lume plină de spânzurătoare, de sânge, de oameni împușcați, de carne zdrobită, de nebuni care râd și de alții, care omoară. După prezentarea acestei lumi, nu tocmai plăcute, autorul meditează pe diferite teme ajungând să pună întrebarea „Trebuie să facem experiențe dureroase pentru a ajunge la arta cea mai adevărată?”⁴⁴ La această interogație ne oferă un răspuns Octavian Paler, dar, nu concluzionând, lăsând libertate cititorului, ne relevă că prin experiența fericirii, putem dobândi curaj, nu avem nevoie de experiențe atât de dureroase.

Următoarea scrisoare ilustrează o lume a irealului, a fanteziei, a science-fiction-ului, care pentru autor este o lume interesantă ca obiect al lecturii, dar atât și nimic mai mult, deoarece poate ceea ce este inexplicabil sau imposibil, „caută alte explicații decât explicații umane.”⁴⁵

În ultima scrisoare din acest ciclu, adresată domnului Kafka, avem o prezentare analogică dintre cele două procese: cel al lui Socrate și cel al lui Kafa, analogie posibilă, doar în planul ideilor, deoarece vorbim de două universuri dimensionale diferite, unul situat în planul real, iar celălalt, în planul ficțiunii.

Poemele acestor scrisori imaginare, sunt *Lección inutilă de logică*, *Moartea lui Socrate*, *Focul* și *Moartea cuvintelor*. În primul poem amintit, poetul descrie drumul vieții, al destinului, prin care fiecare individ pleacă și sosește undeva, acest proces este unul logic, atunci devine ilogic când nu mai sosește nicăieri „...Spre ce ne ducem/ dacă nu sosim nicăieri?”⁴⁶.

Următorul poem, *Moartea lui Socrate*, prezintă solitudinea dată ca o sentință a vieții, tăcerea care îmbătrânește sufletul, din acele vorbe, care nu puteau fi spuse, se scutură tăcerea. Ideea inițiată în acest poem este continuată în următorul, *Focul*, unde poetul neagă că focul ar fi fost descoperit, prin lovirea a două pietre, și susține că ar fi apărut altfel, „când singurătatea primului om/ s-a lovit de prima întrebare/ când un om s-a gândit să prefacă rănile lui în speranță”⁴⁷. Concluzia acestei descoperiri este cutremurătoare „Poate focul n-a fost decât un

⁴² *Ibidem*, p. 137.

⁴³ *Ibidem*, p. 138.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 165.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 169.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 152.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 180.

mijloc de a lupta împotriva/ cenușii/ când vulturii coboară în noi/ și ne temem.”⁴⁸ Ideea că focul ar fi doar un mijloc de a lupta împotriva cenușii, afișează imaginea pasării Phoenix, autoincendierea acestui personaj mitologic și renașterea lui din propria cenușă, poate fi atribuită poetului, care prin catharsis are experiența de autodefinire continuă, iar prin aceasta ajungem la axa centrală a filosofiei lui Octavian Paler, speranța, autocunoașterea prin cunoașterea lumii, prin iubire.

Ultimul poem al acestui ciclu, *Moartea cuvintelor*, în mod simbolic ilustrează o lume transformată în nisip, această transformare poate fi o întoarcere la „necuvinte”, o reiterare pe drumul inițial al existenței și în același timp a asociere cu opera, *Cartea de nisip* al lui Jorge Luis Borges, unde autorul din Buenos Aires ilustrează un eu- rob al cuvintelor ca și Octavian Paler.

Ultimul ciclu al acestor scrisori este, *Cartea înțelepciunilor*, unde Paler ilustrează conceptul de sophianism tot prin șapte scrisori adresate lui Lucius Annaeus Seneca, Descartes, Erasm, Pascal, Gide, Flaubert și Blaga.

Prima epistolă, ilustrează o problematică mai veche, propusă și în alte lucrări ale lui Paler și anume apropierea de înțelepciune și tiranie. În acest eseu, autorul îi adresează lui Seneca, foarte multe întrebări la care el nu găsește răspuns, și prin care, dorește să scoată în evidență, faptul că, chiar dacă Seneca era conștient de crimele și viața de monstru a lui Nero, totuși a stat lângă el, parcă i-ar fi susținut această atitudine bizară a împăratului. Interogațiile devin din ce în ce mai personale pe parcursul scrisorii și astfel și tensiunea crește, astfel eseul capătă un ton moralizator, ascunzând mesajul unei parabole actuale.

Următorul eseu se adresează lui Descartes, unde Octavian Paler dezbate ideea îndoielii, a certitudinii și a rațiunii, coordonate pe care le vizează Descartes în gândirea sa filosofică. Se face referire la gândirea rațională, la „A gândi liber e mare lucru. A gândi corect e și mai mare lucru”⁴⁹, la libertatea corectitudinii, ca parte a fericirii, la rațiunea proprie a fiecărui individ etc. Prin această scrisoare, ajungem la concluzia, că Octavian Paler crede în rațiune, dar el ca și om, creator are menirea de a crede în ideea că omul nu a venit pe pământ ca să fie un simplu obiect al morții, ci pentru a avea speranță.

Următoarea înțelepciune, se adresează lui Erasmus, învățatului din Rotterdam, acesta se situează în ipostaza însinguratului înconjurat de cărți, astfel parcă cei doi se aseamănă, dar Octavian Paler mărturisește că salvarea de însingurare trebuie descoperită în însăși negarea ei: „dacă nu facem nimic împotriva tristeții, ar trebui să nu facem nimic în favoarea ei.”⁵⁰ Scrisorile patru, cinci și șase sunt niste meditații pe tema fericirii, iubirea ca pasiune, elogiu adus suferinței, fidelitatea unei idei, relația dintre frumos și moral, frumos și drept.

A patra înțelepciune e un dialog deschis cu lumea lui Pascal. Dihotomia este principiul prin care reflecția și gândul ascuns se materializează. Vorbim astfel de o depărtare temporală, culturală față de Pascal, dar, totodată de o apropiere prin cunoașterea detaliului semnificativ și metaforic. Sabia, cingătoarea de fier sau cuiele sunt simboluri ale luptei de a înțelege o nevoie de fericire.

Autorul vorbește la numărul plural despre negarea violentă a anumitor lucruri care lipsesc din viață. Față de această absență nu poate rămâne indiferent. O altă absență, este lipsa de fericire, astfel „el scoate sabia împotriva fericirii.”⁵¹ Amintește despre acei oameni care nu sunt interesați de fericire, aceștia doar par a nu fi interesați, deși așteaptă tandrețea. Legătura cu Pascal se face prin trimitere la cingătoarea de fier cu cuie dinlăuntrul lui, prin care acesta

⁴⁸ *Idem*, p. 180.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 205.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 228.

⁵¹ *Ibidem*, p. 231.

reuşeşte să menţină „spiritul treaz la datorie.”⁵² Totuşi omul care purta aceste elemente „aşteaptă să fie iubit fără să mai fie nevoit să ceară el asta”⁵³. Octavian Paler susţine că Pascal a adus servicii incomparabile iubirii, poate şi mai mari decât poezii „care au redus-o la suspine în faţa nopţilor cu lună şi la buchete de trandafiri.”⁵⁴ Prin aceste idei, Paler ajunge la concluzia că şi îndrăgostiţii parcă ar fi fost obligaţi să arunce trandafirii din mână, şi conform zeiţei Atena, să ia asupra lor, o lance. Poate aceste instrumente sunt acele obiecte prin care se poate infiltra tandreţea? Nu aflăm acest lucru, dar Paler mai menţionează că pentru a fi iubit nu este nevoie doar de vorbe tandre, cumiţi, e nevoie de strigăte, „Să strige cu toată puterea.”

Octavian Paler îl acuză pe Pascal de contestarea iubirii: „Căci contestând iubirea, dumneavoastră aţi smuls-o din somnolenţă. Spunându-ne că bărbatul care iubeşte o femeie îl ucide pe Dumnezeu, ne-aţi obligat să nu întrebăm: ce fel de Dumnezeu e acesta care urăşte fericirea oamenilor?”⁵⁵ Ne promite o împărăţie în ceruri cu condiţia să renunţăm la împărăţia de pe pământ. Lumea cerului devine un nucleu metaforic pentru o altă viziune a realului, care va stăpâni, atât atitudinalul etic al individului, cât şi simbolistica timpului. Epistolarul are curajul de a-şi continua aventura existenţială întorcând spatele realităţii, atât spre livresc, cât şi spre interiorul structurii umane, cum ar spune Nichita Stănescu „numai cerul se schimbă deasupra, sufletul niciodată.”⁵⁶ Reveria cosmică, declanşează şi versul amplu din poemul *Avem timp*. Aceaşi gamă a fericirii, a bucuriei, a tandreţii se dezvoltă şi în versul epuizat de bocete şi de o continuă nefericire. Sentimentul speranţei, e o promisiune a comuniunii, iar finalul poemului poate fi o promisiune a desăvârşirii, a realizării de sine în clipa vieţuirii „Avem timp pentru toate”⁵⁷ E o acoladă utopică prin care se refuză realitatea prin însăşi concreteţea acţiunii, în sensul lui Hugo Friedrich este o derealizare a realului şi o plonjare în spaţiul celest „avem timp să ne facem iluzii/ şi să răscolim prin cenuşa lor mai târziu./ [. . .] avem timp să privim norii, reclamele sau un accident oarecare,”⁵⁸. Eseul dezvoltă întreg cumulul de trăiri utopice, o hoinăreală a eului, aflat în căutarea sinelui. Aproximarea treptată de viaţa lui Pascal, e o ascensiune pe treptele lumii, astfel căutarea sinelui se realizează, într-un traseu asimilabil (la nivel simbolic). Se înscrie în paradigma încrederii, pe care o urmează şi Ion Mureşan, în eseul, *Început asupra bucuriei*, sau Mircea Eliade în *Fericirea concretă* din volumul *Oceanografie*. Toate acestea sunt marca alterităţii, căci „fericirea are un sens şi un conţinut, numai atunci, când o anvizajezi pentru altul”⁵⁹

Concluzia celei de a şasea scrisoare adresată lui Flaubert este: „...sunt din ce în ce mai convins că adevărata zeiţă a frumuseţii este Atena. Cea care ridică lancea, avertizându-ne că frumuseţea nu se naşte din spuma mării, ci din sufletele care ard.”⁶⁰

Ultima scrisoare, adresată domnului Blaga, are ca temă principală tăcerea şi rostul tăcerii. Prin această epistolă, autorul se întoarce lângă munţi, unde se simte în largul său, unde are impresia că trăieşte pe o altă lume, departe de lumea reală, unde parcă totul capătă sens, unde simte o fericire deplină, şi nu mai are nevoie de cuvinte. Acest loc e adevărata consolare pentru sufletul lui, aici se poate descurca fără cuvinte pentru că inima lui înţelege totul şi fără cuvinte. Golul din sufletul său, aici, se umple cu lumină, în care el devine parcă, o umbră pe acest ţârm al „certitudinii definitive”⁶¹ Melancolia este sentimentul care predomină la întoarcerea în acest sat, care bineînţeles este Lisa-natală, dar această melancolie poate e o altă formă a iubirii, mai complicată dar poate mai lucidă, astfel ajunge la concluzia, că

⁵² *Ibidem*, p. 231.

⁵³ *Ibidem*, p. 231.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 232.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 232.

⁵⁶ Nichita, Stănescu, *Fiziologia poeziei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1990, p. 268.

⁵⁷ Octavian, Paler, *op. cit.*, p. 240.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 240.

⁵⁹ Mircea, Eliade, *Oceanografia*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, p. 67.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 254.

⁶¹ *Ibidem*, p. 260.

înțelepciunea e o iubire, care și cunoaște foarte bine motivele, și nu lasă niciodată, să se instaleze, suferința ci prin lumină începe să ardă.

Poeemele din acest ciclu, sunt de o expresivitate sporită, prima poezie este o elegie în care sunt așezate în antiteză următoarele imagini: flori - cratere de vulcani, răni - trandafiri, ucigași - inocenți. În viziunea eului liric, e mult mai bine, dacă totul capătă o conotație pozitivă, toate elementele negative ale vieții sunt transformați, schimbați în bine, și toate aspectele urâte, în ceva frumos. Următorul poem, *Cei care am fost la Troia* are cinci părți distincte, în prima parte, ne sunt prezentate elementele constitutive pentru viața eului liric, fără de care n-ar putea trăi: dragostea, lumina, cerul, marea, speranța, puritatea, Toate acestea l-au ajutat pe poet să-și trăiască viața cu intensitate, și în această viață, se simte un învingător și un învins în același timp, deoarece imaginea Troiei, poate fi asociată celor învinși, dar, prin faptul că poetul era împreună cu persoanele iubite, înseamnă că prin aceasta se numără și printre învingătorii pe acest drum al vieții, unde păsările albe i-au oferit întotdeauna speranță și puritate sufletească și a încercat să rămână credincios. În partea a doua a poemului avem o meditație lirică cu accente de idilă, în care toate înterogațiile retorice au rolul de a contura acele trăire negative, de care avea nevoie eul liric, de a putea învăța, lecțiile lui de viață, și de a putea experimenta, latura negativă a vieții pentru a putea, și mai bine aprecia, iubirea. Următoarea parte, cea de a treia, demonstrează existența unui țârm, al unei plaje goale, al unor urme care ne fac vinovați, al iubirii, al amintirilor, al pescărușilor, al nisipului, al tuturor lucrurilor doar tinerețea nu mai e.

Partea a patra, ilustrează iubirea ca principalul concept important în viață după care se ghidează autorul poeziei, iar ultima parte a poemului ilustrează un poet obosit, care are impresia că „...nu ne mai separă de zei decât moartea.”⁶² Concluzia acestui poem ar fi: „Suntem oboșiți, dar acum știm ceea ce știu și zeii./ Și poate chiar mai mult. Am descoperit în noi înșine/ lucrul cel mai important pe care trebuie să-l știe un om./ Această dragoste,/ această lumină și vântul care ne cruță,/ care ne obligă să ne-aducem totul aminte...”

Al treilea poem, este *Poveste simplă*, unde poetul mărturisește că obrazul său viu există și îl va arăta sfincșilor: „...pentru a arăta sfincșilor care dorm în deșert/ obrazul meu viu”. Următoarele poezii sunt legate între ele prin tema timpului care accelerează toate întâmplările vieții noastre, existența noastră, pare o cursă continuă fără sfârșit în care avem timp pentru toate în afară de tandrețe, „ Avem timp pentru toate. [. . .]/ Nu e timp doar pentru puțină tandrețe./ Când să facem și asta murim.”⁶³

În penultimul poem, apare imaginea mamei ca model, care a reușit mai toată viața ei să păstreze tăcerea. Poetul mărturisește că el nu a reușit acest lucru, deoarece el este conștient că din tăcere se naște, odată, un strigăt, care „îmi umple gura de speranță și lacrimi/ și de o tristețe însoțită/ ce-mi aparține, nu mai știu,/ mie sau mormântului meu.”⁶⁴

Ultimul poem al ciclului este *Cândva* și încheie toate cele trei cicluri. În această poezie, apare imaginea nucilor bătrâni, sugerând înțelepciunea, care, pentru Octavian Paler, echivalează cu viața plină de speranță și iubire.

BIBLIOGRAFIE

I. Bibliografia operei

⁶² *Ibidem*, p. 220.

⁶³ *Ibidem*, p. 240.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 255.

1. Paler, Octavian, *Scrisori imaginare*, Editura Polirom, Iași, 2010.
2. Paler, Octavian, *Poeme*, Editura Semne, București, 2008.
3. Paler, Octavian, *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2012.

II. Bibliografia critică

1. Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.
2. Bachelard, Gaston, *Apa și visele, Eseu despre imaginația materiei*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1995.
3. Baudrillard J, Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Colecția „Studii“, Seria „Topos – Studii socio-umane“, Pitești, 2002.
4. Băleanu, Carmen, Mirela, *Eros și Thanatos în proza fantastică românească*, Editura TipoMoldova, 2011.
5. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007.
6. Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
7. Bidel, Eugen, *Mistica numerelor*, Editura Herald, București, 1997.
8. Biberi, Ion, *Eros*, Editura Albatros, București, 1974.
9. Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997.
10. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000.
11. Boia, Lucian, *România, țară de frontieră a Europei*, ediția aIV-a, Editura Humanitas, București, 2012.
12. Burgos, Jean, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriel Duda, Editura Univers, București, 1988.
13. Camus, Albert, *Fața și reversul, Nunta, Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara*, trad de Irina Mavrodin, Mihaela Simion, Modest Moraru, Editura Rao, București, 2009.
14. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
15. Crăciun, Alexandra, *Narcisismul și problemele reflecției*, Editura Paideia, București, 2002.
16. Eliade, Mircea, *Oceanografia*, Editura Humanitas, București, 2013.
17. Jose Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, Traducere de Sorin Mărculescu, editura Humanitas, București, 1991.
18. Jurcan, Dan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Editura Eikon, Cluj - Napoca, 2005.
19. Levinas, Emmanuel, *Între noi: Încercare de a-l gândi pe celălalt*, traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.

20. Liiceanu Gabriel, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filozofia culturii* Editura Humanitas, București, 2005.
21. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
22. Mazilu, Dan Horea, *Noi despre ceilalți. Flas tratat de imagologie*, Editura Polirom, Iași, 1999
23. Oprea, Nicolae, *Opera și autorul*, Colecția Dechideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, București, 2001.
24. Stănescu, Nichita, *Fiziologia poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1990.
25. Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
26. Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, traducere de Vlad Alexandru, Editura Institutul European, Iași, 1996.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.